

M. T. B. COLLEGE, SURAT

Manuscripts Library

No. Vol.
Ser.

154

Title: *RK Prati Sahitya*

Prati

Incomplete

154

: Rk : Pratisākhya :		Title
:	:	: Author
:	:	: Editor
:	:	: Year, Vols.
:	:	: Publisher
154 :	:	: Remarks

श्रीगणेशाय नमः ॐ परावरे अस्मिन्निर्वसदा कुर्वेदात्मने वेदनिधिं धनुर्धराः । तं परमगर्भं प्रकृत्वा दिदेव प्रणम्य नमः । नक्षत्राणां माहेश्वरी नमः ।
 ओ अकारकारा वि उ ए ओ अथैषा द्वा द्वौ त्रयो नैककारस्यैषा ॥ क रौ ग घौ ङ जो वे लौ अ ई औ ऐ औ इ औ ण तथो द धौ न प फौ ब भौ म य रौ ल
 व श ष स ह ळ कारं वर्णशक्तिं मन्त्रं अकारादीन्दीर्घत्वादि द्वितीयाः कृत्स्नपुष्पचम्पिता नुस्तीति मांडुक्यैः संहितायां वायुना हतथाका
 शं वाक्ष्ये माह्व्य एव ॥ सभानतामनिले वां वरे च मत्वा गस्त्यो विपरिहारं तदाह ॥ अध्यात्मलक्षणे शब्द रः सुतश्च वाद्यनस्योर्विवदस्य
 नुपूरव ॥ संधेर्विद्यया वृद्धंति निर्भुजं शौद्धासरोच्चारणं नुप्रजन्तः ॥ उभयांतरं उभयं व्याप्तमाकुलस्तत्त्वाकांशान्ननाकाभयारव्याः
 प्राणः प्रकाशमन्त्रबलं प्राकारे वाक्प्राणमोयश्च होमः परस्परं । गुरुत्वं लघुता चैव कृत्स्नदीर्घत्वं ता निच । लोपागमविकाराश्च प्रकृति
 विक्रमः क्रमः । स्वरितोदात्तनीचत्वश्चासौ नादो गमेव च । एत सर्वं तु विज्ञेयं खंडोभाषामधीयता ॥ पदक्रमविभागज्ञावर्णक्रमविचक्षणः ।
 स्वरमात्रविशेषज्ञो गच्छेदाचार्यसंसदं । धंदोज्ञानं तथाकारं श्रुतज्ञानं च खंडसः ॥ अस्य हानार्थमिह मुनरनवक्ष्ये शास्त्रमखिलं शोशिरि य
 के ॥ करेणुः कविर्णिचैव हरिणीहारंति च । हंसपदेति विज्ञेयाः पक्षेताः स्वरभक्तयः ॥ कवेणुग्रहयोर्विद्यात्कविर्णिस्तु हकारयोः । हरिणी चैव र
 इत्याहुः हरितालशकारयोः । वानुर्हंसपदानामसानुरेफकारयोः । गुरुणानुपदेशानुतिर्ज्ञेया इत्युक्तं ॥ इति प्रातिपद्यायां पादाः
 ॥ ॥ ॥ स्वस्ति श्रीमहागणपतिशारदाय नमः ॥ ॥ अविद्यामस्तु ॥ ॥ अष्टौसमानाक्षराण्यादिनस्ततश्चत्वारिंशधक्षरा
 ण्युत्तराणि ॥ एते स्वरा इत्यरो दीर्घवत्सुतो नुस्वादी व्यंजनं स्वरो वा । सर्वः शेषो व्यंजनान्येव तेषामाद्याः स्पृशः पञ्चते पञ्चवर्गाः । चत्वारोऽसौ
 मस्वास्तत उ नरेष्टा उष्मा णोत्याः सप्ततेषामघोषाः । वर्गे वर्गे च प्रथमावघोषो युगमो सोष्माणा वनुनासिकोत्पः । तस्माद्व्यंजनमवसानं
 कृतीयं गार्थस्यै प्रथमं शाकटायन ॥ ॐ जाह्नवाः सप्तमानास्त्रिंशदामन्यदीर्घा उभयत्वक्षराणि । गुरुणि दीर्घाणि तथेतेषां सं
 योगानि स्वारपराणि यानि । अनुस्वारो व्यंजनं चाक्षरां गे स्वरांतरे व्यंजनान्युत्तराणि । पूर्वस्यानुस्वारविस्मर्तनीयो संयोगादिर्वाच
 परक्रमे ॥ मात्राकृत्स्नस्तावदवग्रहानरेष्टे दीर्घास्तिस्त्रः । सुत उच्यते स्वरः । अधोस्ति दासी दुपश्चिस्ति दासी दीर्घे सुति भः । रिविविदती
 त्रिः । स्वरप्रकृतिः पूर्वभागक्षरां गं ह्रीं यस्ती सार्धमत्रैतदेव । अधोनिन्यायकसंज्ञो नुनासिकः । संयोगस्तु व्यंजनं संनिपातः ॥
 कंधाकारः प्रथमपञ्चमौ च द्वौ ऊष्माणां कथिदता उरस्त्यौ । ऊका लका वथषष्ठ ऊष्मा जिह्वा मलीयाः प्रथमश्च वर्गः । तल्लया
 वेकारचकारवर्गा । विकारैकौ रोयकारं शकारः । मूर्धन्योषकारटकारवर्गा । दंतमलीयस्ततकारवर्गः । सकाररेफलकारश्चरे

अमानिद्राऽया प्रपेति स्वराणां सुरवेपरेपं नमं धर्मोश्च । स्वरेपादाउ ह्येसचेति संतं मोचं वर्षणी श्रृणोम्यः । एकारांतं मित्रयो
 रस्मदीवं नमस्यु रिकपयं केयष्टको । एकारोकार परोचकं योऽनुशाद्वर्गो गतोमे । मिनेति । विधाविधता विपन्या कदाया मातेयका
 रेयपादादिभाति । परकृतेपे नीषापथेयकार एवां अभिमे । त्रिषु सास्तु पथा । सचा योयावि हिता विवतयः सुतोपयांत अनुना
 ३ सिकोपया । वेदसास्मिन्नेमभिः साभिवेगः सेदभवः सोपमा सोपधीनुरे । सास्मा अर सोतनः सेदविश्रा सेतिसास्मा कमनव
 दा अयेवी अस्मेवा सोवेद्यस्यो । धिद्योमे नू अन्यत्रा विपरीतो नू इद्रो यवीक उह अया अतो धितयन वंशोत र्वसं दशोपा येदशोपा
 यथो हिषेयथो विषेदशोपा स्वरोदयं पिवा इमैरथो ॥ ४ ॥ वी रास एतनत म अकृण्वस्तार वज्रेष यूथो रोदसी मे ॥ धनवर्ण सः स्व
 त संपसः सवो प्रधी ववी उत सतं वाजो । अश्विनेवपी यो ववसेनो म हो आदित्या उषसा मिनेतयः । स्तोतसी य अवीदस्व जा ३
 यथे यथे सवेदसानो अवधेस्व धामिता । गो ३५ पशा गोकली क प्रवा हो मनीषा आत्वा एथेवी उतद्यो । मनीषा वस्यु नू
 र्णपायादहाव वृहती वितियथा गृहीतं । योनिमारेग गा दारे गारे उधो पा आठपाक ॥ हत्या सद्रुप आरु पितृमना युधासओ
 दे सता अस्वा सतो निरा विध्य दभ्यास्वैक आसतः । नो ३५ पा ३५ किला देवो न्या विध्य दनमा युन क । अहिह नो रिण कथ
 आनुसाता नुदावता । रिक्त मा रेग्य आ युक्त कृ रुश्रवणमादृ णि । भुनश्चिंछे पंनिदिन नरावा शो संप्रषण ॥ नराचरी सदि
 अंताअनानुपूर्यं संहिताः । यतो दीर्घस्तो दीर्घा विहृतयो । द्विषयतस्तु भयतस्तु वः स्वराः ॥ प्राच्यपंचाल उप धानिषोदयः
 शाकल्यस्य संहिता । विरस्य तरास्ति ॥ १२ ॥ इति शौनकाचार्य कृ प्रातिशारव्ये संहिता पटलो द्वितीयः ॥ उदा
 तश्चानुदातश्च स्वरितश्च यः स्वराः ॥ अयामवि स्त्रिभाषो स्त उच्यते क्षराश्रयाः ॥ एका क्षरसमावेशो पूर्वयोः स्वरितः
 स्वरः । तस्योदात्ततमोदात्तादधमात्रा ध्रुमेव । अनुदातः परः राषः सुदातश्चुतिर्न वेत् । उदातं वोच्यते किं विस्वरितं वा
 क्षरपरः । उदात्तपूर्व स्वरितमनुदातश्च द्वेक्षरः । अतो न्यतस्वरितं स्वारं जात्यमन्वक्षते परः । उभाभ्यां तु पूर्व विद्यानाभ्यामु र
 दातमभ्यु र । अनेकमप्यनुदातं नो वेत्तु र्वतथागतात् । उदात्तवत्येकी भाव उदात्तं संध्यमक्षर । अनुदात्तादप्यनुतः स्वरितं स्वर
 रितापटो इकारमाश्रयं लेषे प्राभिनिहितेषुया । उत पूर्व कृषु शाकल्यस्ये वमाचरेत् । मां ३५ केयस्य सर्वेषु प्रक्रिष्टे ३

यदि प्रपुतथास्मरेत् ३५ त्येकी भाविनां धर्मः परैः प्रथमभाविनः । उदात्तपूर्वं निहतं विहृत्या व्यंजनेन वा । स्वरितं तं हितं न वेदुदात्तस्वरितोद
 यं । वेदुदात्तं तं रोच्यं नो प्रो प्राभिनिहितो न ताद । अक्षिपुं च यथा सी धिस्वारा नान्वक्षते यथकृ स्वरितादनुदानानां परेषां प्रथमस्य स्वरः । स्व
 रः । उदात्तस्वरितोद्यं त्येकं देवा विदु निवा । केविलेकमनेकं वानियं त्यंततोक्षरं ॥ आ वी शो वा निमुक्तं नुदात्तस्वरितोदयः । नियमका
 रपादेक प्रचयस्वरधर्मवत् । प्रचयस्वर आचारः शाकल्यान्यतरेपयोः । परिग्रहत्वेनावांता नेन वेकाक्षरकृतात् । परेषान्यासमाचारव्या
 किस्वो वेत्तु रोप रो ध्यशासं धी यमानाना मनेकी भवतोस्वरः । उपदिष्टाभाविद्यादक्षराणामवयवः पद्यादी स्तु द्युदात्ताना मसंहितवदु
 तारा नू जात्यवद्वा तथावां तोत नू शब्धी निपूर्वयोः । त्रिमात्रयोक्त रयो रत्या पिप्रचयस्वरे । मात्रान्यस्तेतरे केषामुभे व्या किः समस्वर । असं
 दिधान्स्वरा न्मूयाद विरुष्टा न कं पिता नू । स्वरितं ना ति निहण्या स्वरं ना ति विवर्तयेत् । जात्योभि निहितं स्वरं सौ प्रक्रिष्ट एव न । एतस्वराः
 प्रकंपते यत्रो अस्वरितोदयाः । मध्येदु के पये कं पयुभो पय्यो समो भवेत् । स्वरगं कं पयं कं पयं धी वेति निर्दशनि ॥ १३ ॥ इत्येक प्रातिशाख्ये स्वरपर
 कस्तृतीयः ॥ १३ ॥ स्वशक्ति पूर्व व्यंजना न्युत्तराण्याकृता पिता नू मवर्तमानतत् । घोषवत्पराः प्रथमास्तृतीयां स्वानु नेमा नु न मष्टस्युषु स
 वेः प्रथमेरुपध । यमानः शकारः शाकल्यस्य पितु नू कृकारः । परांते स्तेरे वन्ती य भूते स्तेषां चतुर्थानुदयो हकारः । विस्तीने स्पर्श उदयेम
 कारः सर्वेषामेवोदयस्योत्तिमस्वी । अतिस्वः स्वरं फवर्जं परास्तो तां पदादिषु नू ना सि कां नू । तथा निकार उदये लकार उकार शकार
 वकारवर्गयोः । तका नू अकार स्तकार पा स्तोता लु व्ये धो षउदये चकार । चकार तयो रदयः शकारो न शाकल्यस्य तानि वंशे गमानि । रेफो
 अणो नू द्यो मे अक्षि कारो नू स्वारतत्परिपन्नमाद्रु । दुकारे घोषो अमरेतरे के ककार उकार न कार यो स्तु आद्रुः सकारोदययोस्त
 कारं चकार शकार परं चकार । ततः पाता अकृतसं हिताना मूष्मा ताना पटले स्मिन्विधान । विलुभनेनो अलोपः कं कृ स्तान्स्वरादशः
 परिपन्नोदः । विसर्जनीय आ कारमरेकी घोषवत्पराः ॥ ३५ ॥ कारं कृ स्वपूर्वस्ती संधी नियतप्र श्रितो । सर्वोपधस्त स्वरो घोषवत्परा रेफो रेफी
 तेषु नारेफ संधयः । रेफो रेफी नुप्यते प्राणिना पथाद्रु स्वस्या काम नियता उभाविमो । अघोषे रेफं पय रेफी नो भाषा स्पशो नू र
 तस्त स्नानम नू प्रपरं तमेवो भाषा मूष्मणि । प्रथमी नमवग्नि येस्पशो बोधाणि वानने । आप नू कृ प्रसाधिः सवि कांतः प्राकृती प
 धः । कृष्णघोषो वादयेन पतपरे नू पेसा न्वक्षर संधिबक्रः । अघोपनिः कृष्णपु वृत्ती रेफी स्वः । पुरघोषे च वय हो म । नो साद्रुः
 स्वस्ती धिती वाह एव भूमादहा भिरुषव स्वरवः । आवर्तमा होराण्यदो पितो प्रचेता रा जा न्वत नीर हेति च । यथादिहनामि

पूर्वकारं सकारमन्यो शिफितः ककारो। पकारे च प्रत्ययेऽपि। पदं न सर्वत्रैवोच्यते। ससंधिः। अंतः पादं विग्रहे कारपूर्वः पतिशब्दे द्यस्तेषु
 क स्रवादे। करकृतं कृषिकृतं च। रित्यपि परेषु पादां तगते परे। निस्सं असौ तरे प्रवतः पारशादे परिकृता निरुती तियेषु। अपादातीय
 पप्रत्ययेषु नास्त्येति त्रिशब्द उच्यते। आविहिविज्या तिरिमुनाश्चैककारोपापानपथ्यं त्रिशब्दो। इत्यायागानमसी देवयु
 दुहो मातुरिक्तस्ता निपदप्रवादे। पूर्वः पुरः पूर्वनिपूर्वपदात्पदानि चापाद्यनवतदेव। अस्यायः सोमो हतेस्य पूर्व उच्यते ति जीत
 मोदधोऽन्यः। अस्यापो देव्येनातर्कतो विदुवसुः पशुवेतानिकाविशब्द उच्यते। पश्य शब्दे जिन्वथश्चेतथो महस्ये पशुशब्दं विश्वतो वी कितो
 रजः। कामशो धेपोषे शब्दपुरायः पादादिरंतश्च दिवस्परीति च। दिवस्पृथिव्या अधमस्पदी प्रवृत्त्या द्योयदिस्ये से दी। एताव सो महः
 सहस्रकायाः पाक्षिके कपुत्रशब्दपराणि। सराय स्वर्गामहस्करथो महस्परानि क्रव्यादनि कृथानि धिपतनः। कवर्धपृथक्कणासः पुत्रः पातु
 पथापथः। पायुः पृथुपरं तेषां प्रवादयेदिवः। रजसस्पत्यंतस्थाः कस्का व्यावृत्तस्करः। स्वादुक्किले निदस्या नृधो धितवसति कृता। तेषां
 पवित्रं जिष्मत्वीधीषी पायविमिष्यतात्। शोष्ठे धितारजसस्पृष्टो दुदुष्यन्त्येन स्करः। वसुक्कु विन्मनुष्यतापितु धितापितु धित
 रि। प्रणस्पृष्टो मयस्करं नमस्ययस्त्रयस्पृष्टः। नकार आकारो पथः पद्यातो पिस्वरो पथः। लुप्ये ते जीज्यसानां जघन्या न्देवकृतमा
 नृ। बद्धधनो इह सोमस्ति पाणी नो देवदेवान्। हतदेवा इति चेता आन्यादाः पदहृतयः। विहृत्य भिप्रायेषु नपीवी अन्ना रवि वधः।
 रधन्वा योजुर्जधा यस्तु न्याया कृद्वा वैति। हतयो नो ववो भियान्युवन्मृन्वनिषि। एति। इकारो कारो पतिनो रे प्रमेषु स्वरपुत्रा ह
 स्पृते को नृरे भिन्वते स्पृष्टे पृथयः। नास्मानु पे तत्रा नृ स्पृ रोगा लोहं वानया यो दुहन्। हिरण्यनृक्रेन्माया वा नृधोपी स्ता
 नश्चिना विद्वान्। पयस्वान्पुत्राना धेद्याय जीयान्पती नुराः। वरति च नृवमसां च नो विन्नरसि न्यो लोच्यतु रश्चि कित्वा न। ए
 ते पुसर्वत्र वि सजनी वदी धोपि धो समा विमसी न्पश्यन्। तो स्ते सर्वो स्तो देवां स्त्वता स्त्री यस्त्वा वदं स्त्वन्। विसर्जनी यं पथे वि
 ते संध तिस्पृष्टो कारः। नृधो पतिभ्यो नृधु प्रणे नृधु पात्रं स्वतना धु पायुः। संधिर्विज्ञात एवेष नृधु पाहि हृष्टु धीति च। नकार
 य को स्यलो परेषा भावे पूर्वस्तस्मा नादनुनासिकः। आदिस्व स्वरश्चो नरेषां पदे पिमां स्पन्वन्मा मीश्वत्वं मंथतो म्य॥॥
 इति शो नका वार्मकृत् प्रातिशाख्ये स्पृष्टपदे लेशानुशः॥॥ इति तत्तत्कोपपदेषु गभगावो वसंतं जंति पृथक्। सरा
 यो विद्या न पुनारिणतैरथानि त्वन्वरसंधिरेव सः। पुरुषा धिपूर्वेषु शाकार उ पजो धते। कस्विव पूर्वपदांते वदं शब्दपरेतरा।

नि परीषदो कपरेषकारो र्वनेतिरेफः सदशब्द उच्यते॥ परिष्ठावंति वेधमौ स्फुतोष संसौ द्यस्तेषु संधय एव उक्ताः। नेधा तियो वरुणी तत्रतो नौ स्य
 शीतस्था प्रत्ययो निद्रसेत। आदित्यो देवा वरुणास्तरे तियेत्या दिषु वयमित्यत्र मित्रा। सुयो प्रती कनिष्ठतं पुरो हितः क्षत्रं दाश निश वसा मि
 पज्यधः। सो विन्वगस्ये दश नेवमंडले सान्वीयते सः पक्षिः। हिंस्रस्तव। जुशु सतो दुदुक्षमा अदुक्षं दुक्षं दुक्षं तानुदक्षि। दक्षं न पत
 नृक्षो भिदक्षं कृष्णो भिदक्षि हियान स्पृष्टेः। इत्येक प्रातिशाख्ये रजः पटलः पदमः॥॥ अंतः पादं नास्य पदः। षकारः षकारमप्युप
 रैय धोक्तं। अन्यैरेकारानि त्रैज्यं ततो व्यापनमवतीति विद्यात्। सूती न किस्ते व्युत्तनमभित्री निहि तिस ह्ये क्षरेणैव सारः। स्वयं क्षरे
 पापदादयश्च स्थिति स्थिति स्थित्येकस्य न्मिति। एकरिणा पितृतिनः परं वदी धो निस्स्य चना स्पृष्टं पूर्व। नकार वगं स्तर कारवर्ग
 मंतः पदस्था पिषकार पूर्वः। सितं संधि सौ कृत निहस्त वामस्तवे स्तु वीति स्तु। हंसी स्तु तस्मा सी हिंस्रं स्तु प्राप्ति सत्ता स्तु नीति स्तो ने सा
 दिश्वापि वदुक्षं ल्येः। निपरीतिस्वसीत्यादि नकारवर्गश्चैवोदयो। इकारो नरे परास्ते ससी निस्वरो द्यो। सेधस्थापय सत्तवे
 सस्वजाते ससीत्वा। संतं संतः संति पूर्वः। रजः स्था दिति नो नरः। हिंविन धिं वरजस्वर्षा दनि तो पि सता भिषतः किमु धिति। स्तरिभि
 यामा दिविषं नृके प्रतिष्पृष्टी पथस्था कमु धिद। उषुवाणो दिविषं नृके पिषा नृधं तिष्मा नृधिरं वसुषी दति। नृषमा हि सो यश
 सामही पा विषा म्या मोपु यति नृधे निव। वाजी स्तु नो व हं ति सी पति स्थि दिस्स सि स्तु तः। अपास म्युक्षं धि स्तु त्रि स्तु स्तु हि स्तु
 हीति न। मुग्मांति स्ता दं तर्कली यपूर्व रितः पदन म्यते तपदस्तेः। अन्य पूर्व रैपि पदा। पिना क्तं नेकार रफ पतनो पधश्च। रेफकार का
 रपरः प्रकृत्या संस्थ कस्व ससी रित वा क्षराणी॥ सेति नास्य परिपं नी पधा ने संको स्य ना प्यनुना सिकारः। सहस्व सति ता स्ता जी
 सा विजंस्व वरी स्तु प। समुद्रं सदशा सार सायकः साधनी सह। सानितः स्पृष्टः सदशः सरवायः सत्ते रते सानु शब्द पद्याः सते
 सोमे वक्षणे प्रा मि वषणि स्वभिष्टीत्ये वमुपधाश्च सर्वे। अभि सत्तारयि स्तु नो या क्षि सीष्ठाः स्तिस क्षिन्व। तिस्ति रिति स्तिराणो व सि
 सिन सि सितुश्चन। गोघा दिव गोषु तमा उपरः सप्रवा दो ना र्धः पर्यष खेतन। स्वादुषं सद पुरुष निशब्दः सुष सदं सुष मिधानु से
 विषद। नकारे पूर्वपदां तो व्यापनो रेफ सहिते। नाभिपूर्वो विग्रह तु तान इत्यनुदा ते याः। अत्रि रेका क्षर स्या दो न किश्वा धो ते नृ
 धितति॥ नतत न्यु स्तु तस्व स्तो ग्या मि स्तु नरे पुनिः। पायुभिः पतं मि स्ति मि दि र स्मयुः श्रुविः। उच्यते त्वमिती मुष्टे वा ह धुष्टे
 धि सधिरव। गोभि हरे म क्रतु सं ना मि स्तु निधः धरीः प्रमोः। वं दा रु आ हि ना वि स्ति र्वा क्षी रित्यनुदा ते याः। नकार ररफ षकारान

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ

[illegible]

ਪਾਣ

[illegible]

संख्यामतेवेमहिमानुषस्य। अथ भूमेतिपातेनैवेनेषुअधीहवे। सदाहोतास्मासनेमिधर्मासंभूषतारथः॥ ॥ इतिशौनकाचार्यक
 कृपातिशारख्यदीर्घादितीयआदिनोक्तमःपटलः॥ ॥ सर्वत्रपूर्वपदोताः सुवर्तेवसुमघयोः परयोरेवेतुवि। विभ्विन्धेध-परधतिश
 नुदुक्षयहृतिहोत्रयास्तुते। सहप्रवादाउदयास्तमाताः पर्यभ्यपापीतिततोहृदयोः। अमीवन्तुयुवसोरथीतमः पुस्तमोहितर
 ध्वनितमः। कवडुर्धोनामिधुनर्धकिस्तनपिबेतियथोदये। त्विष्यतेत्येताउदयेमकारपुंवेहोयमकारेनुनासिके। पि-यमा
 हिनाकृषिभेगुराभविश्वदेवभेषजतुआप ५ सर्वत्र ५ स्त्या। सुमता शती। सुरयेवकारवे-चादय-अप्रशनादयस्त। यकारेराति
 कविमुकुश्रधिपितुस्तमरेयताभेतिवेते। नत्वभक्तनतद्वेषतिपद्याएकाक्षराउदयकारे। प्रशनातिरज्जमधुपु-विन
 निकुतबल्युवाधुरहकांकुदमादेजिनाधरीपुल्लमध्यसखिस्तुद्रुनाद्यविशनुवसु। वेभुकादुनिपुणपर्वताद्रुभ्रहद
 यामनिसहहृष्टशक्ति। सतिस्तुधितिस्तुशनवयुनराणुणिहिनोहितविपुस्तुत्येनीथा। नतेवाकेनाभविस्तमयतीव
 सुवसुप्रसहानाभिवाहता। परिहृतनाभिवत्याभवेद्रुपेदोतेसर्वत्रपदेमघस्य। अन्वेषयायाभ्युजोश्रयोगाः सहवाहः सु
 म्येतर्तयतोसहृवस्तसहृवसतधुक्तिसहवीरेवपुनर्वचकार। सुमतामुर्जुद-ऊनय-नतामुमुयादेवदक्षिणावा-नतायोः।
 हृषारवायस्तमयेशतावंनपिक्तवापरितोनपावृह। ॥ इतिशौनकाचार्यकृतेनृकृपातिशारख्यदीर्घादिनोक्त
 मःपटलः॥ ॥ इद्रावतः सोमावतीमवायतीदीर्घाधियोमिजाधुधोरथीतरः। अन्नाहध्विन्धेधुषविस्तुज्जवेविन्धेधुवयजाये
 नेतरतावधा। सुमतायेमिजायुव-ऊणीवोदेवावादेदिवः। एवावदस्यसेनासाकृतावेसदनासद। पदेध्वतरिगुयेपुस्तुतिःपरोपु
 योन्नरा। हवस्वबंधध्वांसंयतावानुर्वनोवृदुः। हतेवृष्णादृषाणोहजेवधिमुज्जुमृशुः। मृजेमृजीतवानेवावेमिनिदशादि
 पु। सहेत्यादिःपूर्वपदोपधः स-नकाक्षरचषणिध-वज्जी। ननुपादस्याष्टिनोमृगतस्यनदादाशिनोनभिमातिपूर्वः। अभि
 मातिनृष्टतनोपधस्तुसर्वत्रपरेस्तुवतेयकारे। आबयादीनोमुदयास्त्रिवर्णाः पदेकदेश इतिताम्रतीयास्तु। आवययावय
 वामदेरामयमामहवाहस। धावयराहहवीधेधताहृषसासहरादपा। आद्यक्षरस्तुततेषामनाचित्यस्यमध्यमे। दिवर्णः
 प्रत्ययोत्यस्यप्रवादः। बलितःपरे॥ इणाशउ-ऊशास्त्रेकारातश्चदाधुषिः। तादातेपदाः सादनमर्ध-वर्तितेनुरुपः।
 ताम्रकृपातिशारख्यदीर्घादिनोक्तमःपटलः॥ ॥ इतिशौनकाचार्यकृतेनृकृपातिशारख्यदीर्घादिनोक्तमःपटलः॥

निदिष्ट

व

रमेनेचोसाहोसोवः सजास्वाहंसाह-यंसंताताना। नानामक्रयाः अश्रुयारीधनंगातुयंती। वावर्तयेपारीधनोकारेसांस्मिन्नुपाहम
 उषधः। सातिमुहात-वरीरिषीष्टतानिप्रय्येभीहृतेवअथाया। साह-साहानहृषतप्रसाह-नकोषासंस्स्यमुपासमन्नि। परिप्रापः स्मृतते
 जारयेतीभुश्रुयातुमुषिःसादनाताकर-स्तुषाहाविष्वातिसाहो-नृयेवस्तुयवासाहृषाया। उपासानन्ताप्रयुजाघनेवस्थेभीरीरि
 षनरुपययति। अध्यानयदीरिषत्प्रावणेभीरथीयंतीवादमायः ससाहोसासाहयुधिखिरिवाअथायः प्ररुषधंरीरिषः पुरुषादुअ
 प्ररुषधंनहृषाणेनरीधन-कतायुभीरथीनोस्मृदिपीमहि। पवीतारः क्रियात्येप्ररुषधत्वेन-कतावरीरिवह्यानिगामयः। हृषासत्प्रसवी
 ताससाहृषतानपाणातातविसादनस्पृशः॥ साह्यामयातिपशुमंतितागृधुःपवीतारस्स्यमुपासमीमहे॥ ॥ इत्युक्तकृपातिशारख्य
 दीर्घचतुर्थेआदितएकादशःपटलः॥ ॥ क्रमोहृषामभिक्रम्यप्रत्यायोदानेतरत्ययोः। उत्तरेणपसंवधा-तथार्ध-समापयेत्। ए
 कवर्णमनोकारेनतेसुस्मिन्नःपरे। पदेनचयवेयते-त्यदंतश्चयवायिच। इत्युष्टांतस्तुतादीनिस्कभनेनेतिलुप्तवत्। इतोषिचतीवते
 मःपूर्वेद्विपदयोद्वयोः। स्वसारमस्तुतेकनेपरवीरासएतन। अतीत्येतान्यवस्यतिलुतादिप्रभृतीनि। प्रवीनरुक्तंरूपप्रत्यादानाव
 सानयोः। नश्रुयात्सर्वमेवाभ्यादाथासंहितमाचरेत्। अवगृह्याण्यतिक्रम्यसहेतकरणातिच। दक्षिदुष्टअवासेचविकृतादीस्तु
 तादिच॥ अतःपदेचयषास्यादिकारोन्मकारिनः। एतानिपरिगृहीयाहृदुमध्यगतानिच। अध्वोतचनाकारप्रागतोननुना
 सिक। प्रत्यादायेवतश्रुयादुनरेणपुनःसह। उपास्तितसेतिकरणकेवलंनुपद-स्तितं। तस्मिन्तोपस्तितनामयजोतेआहसंहितोअ
 दृष्टवर्णप्रथमेवोदुस्त्याअदर्शकः। एतदिष्टसमासास्तुपुनर्वचनंगयेत्। इतिप्रवक्ष्यसंधानंपूर्वः स्वस्मारसंहितोतदवयवह
 दृयासंधिर्नाध-जयोर्भवेत्। दृष्टमृतात्समया-संदध्या-कृतेस्तुशःक्रमे। पदेनचपहाभ्यांनुप्रागवस्यदतीत्यनु। नकारस्यो
 षीवदुत्तंस्तुतोपाचरितोनतिः। अतःप्रत्ययप्रत्ययप्रत्ययःपरिग्रहः। शतेहृक्षरागमोर्पेतिन्यायंयत्कृतेरवयः। रिक्कि
 तान्मृषाणोघोषेद्वरावस्थध्विर्तीवयः॥ इत्युक्तकृपातिशारख्यक्रमपटलोद्देशः॥ ॥ अथाष्टलोपेनयदाहसक्रमःसमा
 नकालंपदसंहितंयोः। अधोवदुनाम-लोपकारणात्परवस्यत्यातिगम्यकानिचिन्। अष्टक्रमेकाक्षरमहियोनियतहानु
 नासिक्यभयादतीयते। नतंचपूर्वोपरस्यकारणंनतेःपरस्योभयहेतुसंग्रहात्। परीतइत्येतरमतयोद्वयोःपरहिपूर्वोनिमतीत्ये
 तीयते। ततोपरसंध्यामवेत्यकारणतदर्थजदिक्रममत्रकुर्वते। तमःपररेफनिमित्तसपायात्प्राव-रित्यतदपोदातेपदे। अतोपिनोसोविदु
 तीयते। ततोपरसंध्यामवेत्यकारणतदर्थजदिक्रममत्रकुर्वते। तमःपररेफनिमित्तसपायात्प्राव-रित्यतदपोदातेपदे। अतोपिनोसोविदु

घृत

नृ
३
६

३
३

यो धतेपद परः सका रोपत नोदकतेति च। निरस्कृतेति ह्यपसर्गकारितस्तद्व्यादा-व रितं तु यं यमिः। सहेति च मे निरस्कृतस्यैति हंशुणाग मादत न
भाक्षि-वेतन। परं-वचा स्कंभदित्यतः परं स्वभा दिवैतानि निमित्तसंशयात्। ह्यभि-क्रमं पूर्वनिमित्तमानिने स्त्रिभूतमेवाङ्कुरं नंतरं दिनम्। अनंतरं
रंतत्वे वचनवर्धयुक्तो परं कथं तन्न च ह्यभि-क्रमं। अनानुपूर्व्येपदसंध्यदर्शनात्पदव्यतिरेकपदव्यतिरेकः। ततोपरे द्विक्रममाङ्कुरा श्रया-कृता वि
लुप्ता न हि वर्णसंहिता। परानुपूर्व्येण सप्रवृत्तान्तस्ततो वावेतं वसह्यवायि-च। ततो निराहतरयोश्चेतपदेततो वावेतं न परस्य संहिता। अनंतरे
त्रिक्रम कारणे यदि त्रिभिश्च श्रयाः पुनरेव च त्रिभिः। त्रिसंगमेष च भिन्नार्थसंग्रहश्च नुक्रमेत्वा-च रितो न शा-कलेः। अतोपभावात्परं वदु-
क्रमं प्रतिस्वभावेति न कुर्वते क्वचित्। असर्वशस्त्रिप्रभृतिष्वने कशस्मरंति स-र्या। नियमेन शाकलेः॥ अया वने पूर्वविधानमाचरेद्यथा
परं स-द्यमपेत हेतुषु॥ अथोपराभ्यां समसं पदेन च क्रमेण स्वयं दति न स्य संदधत्। सहेतिका राणि समासं तस्मात्तदु-क्रमं मध्यगता
नियानि च। ततो यतो गत्यस्य सोपान न न्ययोग विह्वलं सुता दि-च। अतीत्यते पा प्रदती प्रदर्शयितुं केतेतुगार्थस्य पुनस्त्यभि-क्रम
मे। अहृ-वृत्ते प्रथमे प्रदर्शितं स्मरंति न त्व-च निराह-वोदकः। पदं यदा केवलमाह सा स्थिति र्थे देति कारनिमुप स्थितं तदा। अथो विपर्ययस्य
समस्य वाहने यदा स्थितो पस्थितमा-चरं त्युत। पुनर्वृत्तस्त्वसमासं भिन्नये स्वरित्यतो न्येषु च संधिमाचरेत्। अथ ये स्वरि-कालधा-
रणा परियहे-तीत्यपधेत्यनुस्मृता। अभि-क्रमे तो भूयतो नुसंहितं ततो स्य पश्चात्पदतो प्रदर्शयत्। यथापद-चा-न्यतरणे संधि-धा-
त्रिभूत मेधवमन्तोप-भवात्। अर-क संधे सपवाद्यतपदं पुनस्तदु-क्तं। ध्यवसाय पूर्ववत्। यथा यद-छोपनते वदु-क्रमे क्रमेण स्वयं कपरा
निनिर्भव-व। नकार लोपाश्चरभावमानये दपेतगो-प्रकृति परिग्रहे। न त्वि-होपा-चरितौ च यत्र चो-प्रगृह्य मेकी भवति स्वरोदये॥
प्रवादिनोदृष्टा शब्दादुक्तं भा-न्यरेषु चोपेपुचरेफमूषणः। महाप्रदेशं स्वधित्ति वचनयेन्तु दे-स्य-वृत्तौ-द्वक्षरसंध्यमागमे। अत्रि-
क्रमे पूर्वविधानमाचरेत् पुनर्वृत्तस्त्वत-कारितं क्रमे। विकारमन्यदादतो नुसंहितं तदाचरेदतः। तां स्तु सोपानः। सहेतया संहितमे-
षु वाचरेत् पुनर्विषयान्येदम-द्य संदधत्। परियहे-सं धिपुकारणान्वयाद वि-क्रमं ह्युप-सु-वो-प-सी-धि-प्र। समानकालावसमानका-
रणावर्तनरो वायदिसंनिगृह्यतः। पदस्य दोषावधेत्वसं ग्रहनिमु-क्रमार्थं न्यतरणे लुप्यते। मकारलोपे विकृतस्वरोपधेत्तीय-
भावे प्रथमस्य-व-प्र-वं विपर्ययो-वेतरथा भू-पेयुषामथो भयं वाहं मनुनासिकोदये। अथो नते नोपाहिने नुनासिके तथाक्षरस्या-
क्रम एकपातिनः। नवात्र-व-स्वरितेन सं-हितो-लभेत तस्मि-नियते स्वरोदये। यदा-व-ग-द्य-तु-रा-न-म-सर-व-प-दा-वे-रु-द-स्य

तेन च। उदात्तपूर्वे नियतः स्वरोदये परे विलोपो नियतो यदा परः। स्वरेकदेशं स्वरितस्य चोत्तरं यदा निहत्या दनिमि नमक्षरं। उदात्तपूर्वोप-
भुदात्तसंगमो यदा स्वरो होल भने पिवावह-व। यथा प्रक-न्ये स्वरो वर्णसंहितेत्योस्त यो रक्षरे वर्णयो-स्त्वभा। अदर्शने नार्थ विलोप उच्य-
ते क्रमेण नार्थं वृत्तं परे स्वरं। अहृ-वृत्ताप्ययि-दि-दृश्यते क्रमे विलोपमेवं वृत्तं परे तथा। सकार-नो-न्वा-र्ध-विलोप विक्रमः क्रमे तपु-को-पि-
हृ-निसंदधत्। पदपदा तश्च यदा तग-ति-स्वरावसानं सनुयत्र युज्यते। नदानु-प-लभते निराकृतं न व-नि-रा-हो-प-नि-द-त्यत-प-दा-स्थिति-
कितोप-स्थितयो-ध्व-द-यते पदं यथा व-द्य-य-ध-प-स्थिते। क-वित-स्थितो-च-व-म-तो-धि-शा-क-राः क्रमे-स्थितो-प-स्थितमा-च-र-त्त-न। क्रमे-
त-स-र्वा-णि-प-दा-नि-नि-वृ-व-न्-ति-स्म-र-न्-त्या-च-र-ितं-तु-नो-न-मे-त-। क्रम-स्य-व-म-स्म-र-ति-स-भ-वो-प्र-वं-स-मा-धि-म-स्या-वि-तरा-णि-की-त-यो-द-य-थो-
परि-ष्ट-क्रम-शा-स्त्र-मा-दि-तः पुनः प-थ-क-त्वे-वि-वि-ध-स-धु-भिः॥ इति-प्र-वा-अ-व-ठ-वा-च-र-क्रम-क्रम-प्र-व-का-प्र-थ-म-श-स-च-। क्रमे-णा-
र्थः पदसंहिता विदः पुरा-प्र-सि-ध-या-अ-य-व-सि-दि-भिः। अ-क-स्त्र-सि-दि-श्च-न-वा-न्य-सा-ध-को-न-चो-द-या-पा-य-क-रो-न-च-अ-तः। अ-सि-ध-
तः सि-दि-वि-पर्य-यो-य-दि-प्र-सि-ध-तः सि-दि-वि-पर्य-य-स्त-था। सहापवा-दे-षु-च-स-क-न-क्रमः प्र-देश-शा-स्त्रे-षु-भ-व-त्य-न-र्थ-कः। वि-पर्य-या-हो-स्त्र-
समा-धि-दर्श-ना-पुरा-प्र-सि-द-रु-भ-यो-न-रा-अ-या-ह-। सम-भ्यु-षे-या-ह-दु-ती-अ-सा-धु-भिः सु-ते-अ-स-मा-न-के-रः क्र-मो-र्थ-वा-न-। क्र-ते-न-व-ह-प-
द-संहिता-स्वरो-प्र-सि-ध-तः पार-ण-क-र्त-व-ज-मे॥ क्र-मा-द-तो-प-ग-म-क-र्त-व-ह-ह-प-दे-स्व-रे-आ-ध-य-ने-य-था-वि-भिः॥ इति-शो-न-का-
व-र्य-क-त-क्रम-प्र-ति-शा-ख्य-क्रम-हे-तु-प-द-ल-स्त्र-यो-द-शः॥ ॥ क्र-मा-त-स्त्र-क्रम-सो-प-च-का-र-व-र्ग-ना-त-या-न्य-त्र-वि-स-र्ज-नी-या-त-। क्र-
का-र-को-रो-पर-मे-ध-मु-प-ग-ना-दि-त-का-वा-त-व-स-स-। नान्ये-न-म-ध-मा-स्पर्श-व-र्ग-ः सं-यु-ज्य-ने-न-ल-क-रे-ण-र-प-। स्पर्श-व-र्ग-को-
न-प-दे-र-तु-न-मे-स्त-था-ते-षो-धो-पि-णः स-र्व-उ-प-भिः। ना-त्यां-त-स्त्र-न-प्र-थ-मो-प-भिः प-दे-न-रे-फो-रे-फे-ण-सो-रे-फ-णि-भा-न-। न-प्र-थ-मे-न-
प-प्र-थ-मः परः सं-ना-नु-त-मे-सर-सो-प-भा-व-पूर्वः। ना-नु-त-मा-धो-पि-णो-धो-पि-भिः सह-स्पर्श-स्पर्श-नो-प-भिः। त-मो-क्रम-भिः
प-दे-। ल-क-स्पर्श-ने-निय-का-र-त-रे-न-अ-णो-न्यो-न-वन-की-दे-धि-द-। नामा-ख्या-त-मु-प-स-गो-नि-पा-त-श्च-त्य-र्य-क-प-मा-द-ना-नि-शा-
द-। अ-न-ना-म-य-ना-भि-ध-ति-स-त्वे-न-द-र-व्या-त-ये-न-भा-व-स-धा-व-। आ-भा-प-रा-नि-द-र-तु-यु-पा-प-स-परि-प्र-ति-ना-त्य-धि-स्त्र-वा-पि॥
उप-स-गो-वि-श-ति-र-र्थ-वा-न-काः सहे-त-रा-भ्या-मि-तर-नि-पा-ताः। वि-श-ते-रु-प-स-गो-ग-म-व-। ए-का-क्ष-रा-न-व-। आ-क-र-ना-द-रो-
ते-षा-म-दी-तो-न-स्त्व-नी-त्य-य-। क्रि-या-वा-च-क-मा-ख्या-ता-मु-प-स-गो-नि-पा-त-क-त-। स-त्वा-भि-धो-य-क-ना-म-नि-पा-तः पा-द-र-णः॥

निपातानामर्थवशा निपात्यतामपार्थक्यानामितरेन सार्थकः । नेयंत इत्यस्ति सैख्येह वा ॥ येमिताक्षरे वा प्यामिताक्षरे ॥ ॥
इत्येकप्रातिशाख्ये सीमापटलः ॥ वायुः प्राणः कोष्णमनुप्रदानं कंठस्य रेविहते संवृते वा आपद्यमेवा सतां नादता
वावर्त्तयिहा सुभयं वातरोधो ॥ तावर्त्तनी प्रकृतयो भवति ॥ सोषणा मितरेषां नुना ॥ सोषोष्मणा घोषिणा ॥ सोषणा दी
तेषां स्थानं प्रतिना राजदुर्ग ॥ तद्विशेषः प्रथमं करणं स्पृष्टमास्तु तदुत्पृष्टं प्राग्यकारा नुना ॥ स्वरा नुस्वरा रोष्मणा मस्युहं स्ति
तने केके ॥ स्थितमा कुत्सुष्मणाः । प्रयोदरी सानुग सं निपातवर्त्तनी भवत्युग विशेषयोगात् । एकश्रुतीः कर्मणा श्रोतिवर्त्तनी र
केवर्त्तनी ॥ श्वाश्वनिकानकायानि ॥ आकुर्षोषोषवती ॥ कारमेके नुस्वारमनुनासिकानां । सोषतां च सोष्मणा म्पुष्मणा दुस्तत्ता
नेन घोषिणा घोषिणे वा ॥ अजोत्साद्यावपरकषयोषोशी ॥ अतरे सोष्मणा म्पुष्मणा मेके । रक्तो वनने मुखनासिकाभ्यां मत्तदुष्मणा म्पु
पाशास्त्रमाकुः । न पुंसकं यद्भातं तस्य वक्तुमिधानेन ॥ अनुस्वारो दीर्घपूर्वः शिष्यतेषु पदेषु सः । सः सा सौ सपदानेभ्यः प्रबानाभ्युप
धस्तथा । यकारो वावकारो वा पुरस्ताद्देशे संधितः । जिघांसं न्यां सुरेमां संपुमां स्यपोऽस्या नित्यपि । पदे घवंप्रवादेषु नामकारेण पो
तमे । प्राश्निष्ठादिभिर्निहिताभ्यां मांश्चत्वेयां सन्निधित्वा । एतावान् कृतुस्वरो दीर्घादितरथेतरः । समापाद्या न्युनरेषु पकारे राधा
स्थोना द्विवो जातः । अजं स्प्रादुष्मेति च पूर्वपदावनिगमनिक्रमनेषु कुर्यात् । समापाद्या नाम वदति तत्त्वतः । तथा ह्येतत्समवशा
श्च संधी नोऽप्युपाचारं लक्षणं तस्य सिद्धमाचार्यव्याकृतिशक्त्यगार्यः । द्रुत्वा मर्धस्वरेभ्यः स मात्ता मनुस्वारस्याप्यथामाकुः
के । अनुस्वोरतावतैकाधिकं च द्रुत्वा पधरीर्धपूर्ववत् । रेफोऽस्यकारे च परस्य चार्धपूर्ववत् । सीयां स्फुटनवैतरस्मात् । मध्ये स
तस्यैव लभकारभावेधातोस्वरः कस्य यता ह्कारः । अतंतस्फुटं मनुस्वारमाकुः । यिनिर्नासिकमनुनासिकं वा । संध्यां निस्
ध्यक्षराण्या कुरेके द्विस्थानतेतेषु तथा भवेत् । संध्येकारो धर्मिकारं नुरे सुजा रुकार इति शाकरो यनः । मात्रा संसर्गा रपूर
एथकसुती द्रुत्वा नुक्त्वा स्वारव्यतिषंगवत्परे । त्रीणि मर्धमध्यममनुत्तमवस्थानान्याकुः । सहायमानि वाचः । अनंतरं श्वाश्वनयो
विशेषः सप्तस्वरं येयमास्ते एधग्वा । तिस्रो हनीरुपदिशो तियाचो विकृतिता मध्यमा वदतां । इत्यंतरे कर्मविशेषमाकु
मात्राविशेषः प्रतिवृत्तिमेति । अभ्यासाथे कुर्षो हनिः प्रयोगार्थे नु मध्यमा । शिष्याणां मुपदेशार्थं कुर्यात् । हनिर्विकृतिविता ॥
॥ इति शो न कानाय कृतं कृत्वा तिशाख्ये सीमापटलः पददशः ॥

॥ समुद्दिष्टावर्त्तानुगाः पुरस्तां निर्दिष्टानां संहितोयश्च धर्मः । तदायापायव्यधनां निदोषास्ता ॥ व्याख्याः स्यामो नुनिदर्शनाय । निरस्तं स्था
नकरणापकर्षं विहारसंहारयो व्यासपीलेने ॥ ॐ आभ्यामेव कृतं वा हनं दुष्टं मुखेन सुविदेण शनो । स एतु श्रीहं लन आह हन्वोः प्रकर्ष
पोतु विकृतिं घमाकुः । जिह्वा मूर्धनि ग्रहेण शस्तमेतं नासिकयोऽस्त्वनुपगोष्मणा नुनासिकं । अयथामात्रं वचनं स्वराणां संदोषो व्यासः पीलनं
निरासः । कासः कठयोरनुनासिकानां संदृष्टा विषमरागता वा । सौत्तुनामादलोपात्तलोपावारेणो वावचनं व्यंजनम् । अन्वो
न्येभ्यो जनाभां विरागोले कोनवाचनं पीलेने वा । घोषवता मनुनादः पुरस्तादिदृष्टानो क्रियते धारणां वा । सोष्मोष्मणा मनुनादोऽप्य
नादो लोमस्यं यद्वेण न म्पुष्मणा । वर्णेषु जिह्वा प्रथमं चतुर्षु सोमुर्ये प्रतिहारश्चतुर्थः । सरेफयोर्मध्यमयोर्निरासो विकृतास्थाने
सकले चतुर्थे । अतिस्यरे विवरतावरे के जिह्वाभाभ्यां वचनं लकारे । इवा सो घोषनिहतावाहकारो निरासो न्येष्टासु पीलनं वा ॥
स्वरात्परे पूर्वसंज्ञानमाकुः । शं निरस्तु विसर्जनीयां । कथाद्यथारेफवत्स्तरा दूरको नुनासिकमपीतरस्मात् । सयोगादे
रूपणः पूर्वमाकुः विसर्जनीयमधिकं स्वरोपधात् । पर्यमरं कपराद्यो विष्णाकुष्मणा वा घोषिणस्तत्र यत्र । श्वनः रोपो निष्कपी
शास्तिनेष्या कविक्रमाकुः विकृतास्त्रिः । स्पष्टाभिसंधी न्यर्धरेफसंधी नमिप्रायोऽथपादिपातयेति ॥ स्वरो कुर्वे त्योष्मनि
भोसरेफो तिस्रो मानुस्त्री न्येत्तु न्ये न्ये न्ये न्ये । दत्तासकारोपनिधानं घोषान्वयः । एध्वी एधिवीत्वा एध्वीति ॥ ऊष्मी नृणा प्रत्यय
रेफपूर्व द्रुत्वा नुपत्योऽकुः एध्वीत्वा एध्वीत्वा ॥ पुरुषेति पुरुषावाहमाथो हरिपोजनाय हरिधूपीयाया । एध्वेरित्येकारमुकारमाकुः
व्ययश्चेति कर्मयंतोयकारः । तदेवान्येषु विपरी । तमाकुः स्तेव्यावयं बहुरययति न । अकोरस्य स्थान एकारमाकुः । तिचस
यमीकारमक्षरं । बह्वक्षरं ह्यक्षरतां नयं नियधोनयं । ध्वनयं कोशायी हिति । तदेव नान्यत्र विपर्ययेण कार्येत्त्वसममीकारमा
कुः । धातोर्विभजेतेर्जयते नियश्चाभैष्मवाजेष्मनेति वैषु । इकारस्य स्थानं ककारमाकुः । कर्वावाचं निजिक्ताशिलो । अने
तरेतद्विपरीतमाकुः स्ताल्योऽन्वे विभयाद्विहताः । तानुस्वानो व्यंजनं न नरस्ये ह्यकारं तत्र यकारमाकुः । श्वनः रोपः शा
दिववर्त्तनी नीमास्तद्विध्वीति निर्दिष्टानि । नुपतिवा संतमे व्यर्थं । यकारं व्येष्म यस्मन्वा रेनादः क्तामन्वा । व्यस्यं स
तमहतो व्यापतं दीर्घमायुः स्यो रुशदी । तज्जि । नुपत्यं तस्मा कर्मयति वैकी स्वरासंस्थानादपरोपरावा । स्वस्तयेधा
यिभुवनं यमुवृत्तं द्रुत्वा नुपत्योऽकुः । हकारो सोष्मोपहिता र्धकारा द्वाकारा द्वा सर्वसोष्मोष्मपूर्वादि न स

विशंगः कलमे व. नालं चेतो हितं चैव सुवर्णमथ स तमं । अरुणं श्यामगोरे च वभ्रुणो न कुलं तथा । पृथिवर्णं तु वेरा जं रं नि नृ
 रूपा बंधुषु रिफ। एह सा मर्त्यं नृधेः कपिलं वर्णं तस्मै तं मा प्रज्जा प्र निमोपमो से मानं चतुरक्षरात् । चतुरक्षरमुद्यतिं च
 वंदांसि नानिह । हर्षिका शर्षिका स हर्षिका सर्वमात्रा विशदकामा । द्युक्षरा दी निमादी नो वै शतान्यनु चक्षते । अक्षराण्येव सर्व
 त्रानिमित्तं बलि वनरं । संख्या द्विप्रतिपे नाना पादवनाक्षरे कृतो । नृहे दे काक्षरी भावा न्या देषु नेषु सेपदा । धे प्रवर्णां च संयोगान्य
 वेमा स दशोः स्वरैः । पदमे देन पादानां विभागो हि समीक्ष्यतु । छंदसः संपदं तो तो या यो मन्ये त पादतः प्रायोर्धो धृज मित्ये त पाद
 ज्ञानस्य हेतवः विशेषेण नि पा ते तु पूर्व पूर्व परं परं । अनुदा तं नृपादा दो नो वर्जं वि द्यत पद । पादादा वनुदा ते नृय दन्यत हि
 अने वशोस्ति यक्षसी त्यक्तं च नानाभि ए इत्यपि । नेति सूचीणि सर्वाणि प्रधुर्दं स्पृता यथो । स्तो मशा दे परा धर्यु त श
 वेपरे स्त्रि धर्यु कुवेतुरा णो यत्पूर्व त पन्म तत उ नर । प्रेदं श्लो ति चै त स्मि न्स्ते पादा स्ति पंच मः । सर्वा नृदत्तः षट् स्तु
 दिनश्च चतु र्दशः । पादा गायत्रे वेरा ज मष्टाक्षर दशाक्षरो । एकाद शि द्वा द शि वि द्या त्रै लुभ जागतो । वर्धितानि स्यो ररुषा
 लघु णो न म मक्षरी तु वे वेतरयो र्क्ष क्ष त द्द तं छंदसां प्रादुः । एते छंदो सि व न ते सवर्ण्यन्ये रतो मशः । एत द्वि का रा एवा न्ये सर्वे नृ
 प्राकृताः सप्ताः । एकं एकं पदै ते षो द्वौ पादौ द्वि पदो चेत । प्रोच्यते तनु ते नैव स त्र पो य स्य पादतः । नदा शत व्येक पदा
 का वि दस्ति वैयास्कः । अन्य त्र वै म द्या ए का दशि नि नृ मुखतो विराट् । आदुरे क पदा अन्य अ ध्यासाने क पातिनः । अ
 अध्यासान पिके वित्वा दुरे क पदा इमाः । आवां स्त ज्ञे त था सि ध्यो मुदो दे वाः सि षक्तु नः । आ द्या त्रि षु प्र विराजो
 न्या उ यो ता सां द्वि स्तु लभा कः । संत्य ति छंदसां पादा एको कर्षे ण जागताः । षोडशोक्षर पयं ता ए कं षोडशोक्ष
 राः एकादशो वृहं दां सि पादा ये षोडशाक्षराः । सर्वे त्रि क द्वा की या सु उ ना कुलो षा दशाक्षरः । अवर्म हो वि कर्षे ण ज्येष्ठा दा शती
 छु चो वि कर्षे ण तु पादे श्व स हि रा र्धं इति स्मृताः । अनि छो व द्वा पादा नो भर द्वा जे पु रूत म् । अवि कर्षे ण सौ भ रि प्र छान्ति ति
 सीयसी । विराजो द्वि पदा के वि सर्वा आ दृश्च तु षदाः । कत्या पं चो क्षरा न्या रा स्तो स्तथा क्षर पं कथः ॥ ॥ इत्यु क्ता ति शा ख्ये
 दो विजितो द्वितीय आदित एको न विंशतिः पटलः ॥ बाहो हती पूर्वः कु कृ पूर्व स्त काकु मः । एते सतो वृहत्यं तो जगा
 यो भवतो ह्यौ । त्वमंग प्रप्रवो म द्वा वि द्दु गायि वी बाहिताः का कु भ्रा आ दृ स्त श्र धं यय न्ति ति ॥ अनुष्टु प द व गाय त्रा वे म ना

द्विपदाः चः

नुष्टुभस्मृतः । विराजा वभि संपन्नः पद्याक्षर्ये स उल्लिखितः । आकृति र्यपदेशानां प्रायः आदित आदितः । गायत्र्यादिस्तु बाहिति प्रायेण यत्र बाह
 तः । गायत्रक कुभोताम प्राये भवति का कुभे । ओ छि हस्तु छि हा पूर्वः पंक्त्ये नः पंक्त्ये का कुभः । न मि द्वा स्त नी था भ्रु य मा दि त्या स एव च । अहन्मे
 पोरु कु स्य श्व ता च्चो न नि दर्शनं । महा सतो वृह त्यं तो यो महा वृह ती मुखः । अथो अतिजगत्सं तेयव मध्यो नरो विच । वृह द्वि स्तं वो ने मिं च वा
 भी वाम स्य ता च्चः । नहि ते विपरी व नो तो मो धुला दि पदा धिकः । अनुष्टु प जगती चै व विश्वेषा मि रज्यं ते च । द्वि पदा वृह ती नाम सने वा जे
 छि ति हं च स्मृतः । ककु पूर्व स्त को वेदः स्मृतः का कु भवा हि तः । अनुष्टु षो छि हो वि द्या ते म आ दृ र्ध आ य पुः । तेन स्त्रा ध्व वृह त्या दि बाहि ता नु
 षु भं स्मृतः । अग्नि वः पूर्वी मित्ये षा नुष्टु प्यो क्ति र्वच । यदधि गा वो आ धि ग क कु ल्त्र त्रि षु बेव व । यददा वान नुष्टु प्त्वा त्रि षु र्वे वा प दि ग्य ते । य
 स्तो दी र्ध इ ति ले षा वृह ती त्रि षु र्वे व । आय म्मा वे ना स्त्रि षु पृ जगती चो प दि श्य ते । ता वृ धं ता वृ नुष्टु पृ व म हं सतो मुखे व व । जाग
 गत स्त्व ददा अर्भा प्र गा थ स्त्रि षु वृ नरः । उन्न व स्त्रे षु न स्तो म्मा जगत्सु नर उ च्य ते । त्वमे तां न न नृ द्वा द्वौ स पा रा जे ति व स्मृतो । त्वमस्य
 पादे रज सा जागतो त्रि षु वृ नरः ॥ सव्यं जनः सानु स्तो रः श्रु द्वा पा पि स्त्रो क्षरं । व्यं ज ना व्यु नर स्ये व स्वर स्या तं तु पूर्व भा कः । विसर्जनी
 यस्या नु स्तारो भजे ते र्वमि क्षरं । संयोगा दि श्व वै वं च सह क्रम्यः परक्रमे । युयक्षि रं लघु क्त्वं न वे संयोग उन्नरः । अनुस्वारश्च संयोगो वि
 द्या द्यो न म संगमं । गुरु दी र्ध वारी यस्तु यदिस व्यं ज नं भवेत् । लघु स व्यं ज नं क्त्वं लघी यो व्यं ज ना द ने । छंद स्तु री ये ण समान संख्या या
 श्वंद सो न्य स्य भवं चो न्या । याव नृ री यं भ व ति स्तु मा सो ता व त्य ए ता इतरा भवं ति । द्वाभ्या म व स्यो ज्जि प दा सु पूर्व पादे न पश्चा त्क विर
 न्यथे ततः । मध्ये वसाने च नृ वृ पदा सु त्रिभिः सम स्तं वदेः परे वी । पं न्ना द्वि शो वा त नृ तरे ण त्रिभि स्तु पूर्व विपरी त मित ते ॥ द्वि शस्त्रि
 शो वा परे न श्व लुभिः स्यात्पद पदानां मवसाने मित ॥ त्रिभि स्तु पूर्व तं उन्नर स्या द्वि शस्त्रि शो वा या दि वा सम स्त । द्वाभ्यां पद सप्त प
 दा वसा ने द्वाभ्यां व मध्ये ष पदा स्त वि द्या ह । अग्नि मी के ह ते श्वि गाय त्र्ये मथी ज्ति ति । अग्नि च कं न किं च न किं दे वा मि नी मा सि । विश्वान् दे वा
 नृ वा मह सप्त णो मि क्त्वं स्तु म । नहि तां प्रो षु स हि रा र्धं स्ता च्चो त्र नि दर्शनं । द्वाभ्यां पदे न द्वाभ्यां च त व त्य स च पदा छिः । अ नृ ह ना ति श कृ र्
 तृ ती यः षोडशाक्षरः । अनुभि स्त न ए के वान्त म रो य नु । अनुभि स्तु पूर्व द्वाभ्यां त व स्या दि श्य त नृ शो योः । भर द्वा य जी त च्च र शो द्वा द शो र
 व । एता सु न्य व स्ये के द्वा द श का दि षु । प्रभु स्तु चः पं क्ति पु तु द्वा चो का ह ले वे पं क्ति र धि का क्षरे षु । ए का व स्तु क्तं सम मा स्त्व गण्याः पादा व
 यार्था द्वि पद यथे का । स्तु क्त स्यो षो षा त्परा यो दि स्या त्स्वः । जग के द्वा दि वृ द्वा चो वा । तेषां र ध्या य उ पा धि का वो स्तु क्ते समा से या द ते स
 माप्ताः । सर्वाणि भू ता नि तनो ग ति श्व स्य रा श्व रं धा श्व र सा श्व र सर्वे । श्व श्व त्पा णि च सर्व मने त्रि षु पृ जगः सो स मुपै ति भ न्ता ।

उत्पत्ति संवत्
५१०

गुरुक्षराणां गुरुक्षराणि सर्वं गुरुक्षरं नैव न मे वदितं। लघ्वक्षराणां लघुक्षराणि सर्वं लघ्वक्षरं जागृतं मे वदितं। यश्चैतदसौ वेदविशेषो
समेतं भूतानि च नैव गतां। सर्वं भूतानि च भक्तितः सत्त्वर्गजयत्येभिरधामृतं स्वर्गजयत्येभिरधामृतं ॥ ६॥
इति शोभनकाव्यं कर्माणि शारव्यं चोदितं ततोऽपि आदितो विशतिः परलः ॥ ६॥ ॥ करुणतमपराधं सनुमहं नृत्ति संतः ॥ ॥

154